

آشنایی با « کمیته حقوقی مشورتی آسیایی و آفریقایی » *

تاریخچه

در سال ۱۹۵۴، کنفرانس حقوقی دول آسیایی برای اولین بار در دهلی نو تشکیل جلسه داد و پیشنهاد کرد که سازمانی جهت امور حقوقی کشورهای آسیایی تأسیس شود. سال بعد در کنفرانس بانگالور (۱۹۵۵) فکر همکاری دول جهان سوم در زمینه‌های مختلف تقویت گردید و ضرورت ایجاد یک سازمان حقوقی نیز مورد توجه قرار گرفت. سرانجام کمیته حقوقی مشورتی آسیایی در ۱۵ نوامبر ۱۹۶۵ با عضویت هفت کشور برمه، سیلان (سریلانکا)، هند، اندونزی، ژاپن، عراق و سوریه به وجود آمد و از سال ۱۹۵۸ با پیشنهاد نهره، نخست‌وزیر هند، نام آن به کمیته حقوقی مشورتی آسیایی و آفریقایی تغییر یافت تا شامل دول آفریقایی نیز بشود.

در حال حاضر کمیته ۴۰ عضو دارد (پیوست شماره ۱). این کمیته ابتدا برای یک دوره موقت (۵ سال) تأسیس شده بود، ولی بعداً طبق توافق دول عضو، فعالیت آن تا سال ۱۹۸۱ ادامه یافت و در اجلاس کلمبو تصمیم گرفته شد که کار آن به‌طور نامحدود ادامه

داشته باشد.

اهداف

هدف از تأسیس کمیته، ارائه خدمات مشورتی حقوقی به اعضای آن و تسهیل مبادله اطلاعات و نظریات در مسائل حقوقی بود. طبق اساسنامه و نظامنامه تشکیلاتی آن، وظایف کمیته به شرح زیر است:

۱. بررسی مسائلی که توسط کمیسیون حقوق بین الملل سازمان ملل متحد تحت رسیدگی است، مطرح کردن دیدگاه‌های کمیته در کمیسیون مزبور، بررسی گزارش‌های کمیسیون حقوق بین الملل و ارائه توصیه‌هایی در مسائل مطرح شده به دول عضو؛

۲. رسیدگی به هر مسئله حقوقی که توسط دول عضو به کمیته ارجاع شود و ارائه توصیه‌های مناسب؛

۳. مبادله نظریات و اطلاعات راجع به مسائل حقوقی که مورد علاقه عمومی اعضا باشد و ارائه توصیه در صورت لزوم؛

۴. انعکاس نظریات کمیته راجع به مسائل حقوقی که به آن ارجاع شده است به

* Asian — African Legal Consultative Committee

سازمان ملل و مؤسسات دیگر بین‌المللی با توافق اعضا.

دبیرخانه

دبیرخانه کمیته مسئول اجرای تصمیمات دول عضو است و تعدادی کارشناس مسائل حقوقی برای مطالعه و جمع‌آوری اطلاعات اساسی درباره موضوعات مورد بررسی آن در اختیار دارد. ریاست دبیرخانه با دبیر کل کمیته است که باید در جلسات سالانه انتخاب شود. دبیرکل با مشارکت مأمورین رابط که دول عضو به کمیته معرفی می‌کنند، به اداره امور می‌پردازد.

جلسات

کمیته دارای جلسات سالانه‌ای است که در کشورهای عضو تشکیل می‌گردد (پیوست شماره ۲). مسائل عمده و برنامه کار کمیته در عرض سال ضمن جلسات سالانه بررسی و تصمیم‌گیری می‌شود. علاوه بر این، جلسات تخصصی میان‌دوره‌ای راجع به مسائلی که مورد علاقه دول عضو باشد، در نقاط مناسب تشکیل می‌شود.

ناظران

در جلسات کمیته، علاوه بر کشورهای عضو، تعدادی از کشورهای غیرعضو به عنوان ناظر شرکت می‌کنند. در حال حاضر سه گروه به صورت ناظر در جلسات کمیته حضور می‌یابند:

۱. کشورهای آسیایی و آفریقایی غیرعضو؛
 ۲. سازمانهای بین‌المللی؛
 ۳. کشورهای غیرعضو از اروپا و آمریکا.
- در اجلاس کلمبو (۱۹۸۱) تصمیم گرفته شد که به استرالیا و زلاند نو عنوان ناظر دائمی داده شود.*

بودجه

بودجه کمیته از محل سهمیه دول عضو تأمین می‌گردد. هزینه برگزاری جلسات سالانه به عهده کشور میزبان است، ولی در سالهای اخیر برای فراهم آوردن امکان بیشتری جهت برگزاری جلسات در کشورهای کم‌بضاعت عضو کمیته، ترتیباتی برای تقبل هزینه‌های اصلی برگزاری جلسات سالانه توسط دبیرخانه کمیته به عمل آمده است.

دولت ژاپن از لحاظ مالی نقش مهمی در کمیته دارد و برای مثال مبلغ ۳۱۸۸۸ دلار از بودجه ۲۱۱۷۵۰ دلاری کمیته در سال ۱۹۸۳ توسط ژاپن پرداخته شد. قائم مقام دبیرکل کمیته که معمولاً رسیدگی به امور مالی و اداری کمیته را به عهده دارد، از ژاپن است. حق عضویت سالانه سایر کشورها از ۳۴۸۱ دلار تا ۸۷۷۸ دلار است. حق عضویت اعضای وابسته، ۱۵۰۰ دلار تعیین شده است.

مراحل کار کمیته

دوره حیات کمیته را باید به سه بخش عمده تقسیم کرد: در دوره اول (۶۷-۱۹۵۷)

* در اجلاس کاتماندو (۱۹۸۵) رئیس هیئت نامزدگی جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد کرد که جنبه‌های آزادیبخش و نیروی آنکه مورد تأیید سازمانهای بین‌المللی و منطقه‌ای باشند، به عنوان ناظر به جلسات کمیته راه‌یابند. این پیشنهاد در جریان جلسه‌ای بعدی پذیرفته شده است.

۱. امتیازات و مصونیت‌های دیپلماتیک؛
۲. مصونیت دولتها در مسائل تجاری؛
۳. تابعیت مضاعف؛
۴. وضعیت و رفتار با آوارگان؛
۵. استرداد مجرمین و معاضدت قضایی؛
۶. حقوق دریاهای، شامل مسائل تعیین حدود مناطق دریایی، محیط زیست و منابع بستر دریاها؛
۷. اصول همزیستی مسالمت‌آمیز؛
۸. حقوق فضایی؛
۹. حقوق رودخانه‌های بین‌المللی؛
۱۰. مالیات مضاعف؛
۱۱. تعارض قوانین تجاری بین‌المللی؛
۱۲. مصونیت قضایی دولتها؛
۱۳. مفهوم منطقه صلح در حقوق بین‌الملل؛
۱۴. حق عبور کشورهای بدون ساحل؛
۱۵. همکاری در معاضدت قضایی؛
۱۶. نقش دیوان دادگستری بین‌المللی؛
۱۷. سازمان مشورت قضایی؛
۱۸. همکاری اقتصادی و علمی در استفاده از اقیانوس هند؛
۱۹. حفاظت محیط زیست؛
۲۰. مسائل حقوق تجارت شامل فعالیت‌های قانونگذاری سازمان‌های تخصصی ملل متحد مانند اونکتاد، یونیسترال، گات و کنفرانس بکسان کردن حقوق بین‌الملل خصوصی؛
۲۱. سرمایه‌گذاری مشترک در بخش صنعتی؛
۲۲. دیون کشورهای در حال توسعه؛
۲۳. بررسی گزارش‌های کمیسیون حقوق بین‌المللی سازمان ملل متحد؛

توجه کمیته اساساً به مسائلی که از طرف اعضا به آن ارجاع می‌شد، معطوف بود. موضوعاتی مانند مصونیت دولتها، رفتار با آوارگان، رودخانه‌های بین‌المللی، اصول همزیستی و مشروعیت آزمایش‌های اتمی در این دوره بررسی شد. در دوره دوم (۱۹۶۸-۷۹) تأکید کمیته بر روی کمک به کشورهای عضو در امر شرکت فعال در کنفرانس‌های بین‌المللی، بخصوص کنفرانس حقوق دریاهای، بود. کمیته در این مرحله تبدیل به محل بحث و تبادل نظر منطقه‌ای درباره مسائل مطرح شده در کنفرانس‌های بین‌المللی گردید و در جلسات آن کشورهای زیادی شرکت کردند و اعضای آن بسیار افزایش یافت. در مرحله سوم (از سال ۱۹۸۰ به بعد) جهت‌گیری اساسی کمیته در فعالیت‌هایش به سوی مسائل اقتصادی و کمک به کار سازمان ملل متحد بوده است. در این مرحله، کمیته همکاری خود را با سازمان ملل متحد و سازمان‌های تخصصی آن، بویژه کمیسیون حقوق بین‌الملل و اتحادیه عرب و شورای حقوق‌دانان آمریکا، گسترش داده است و به‌عنوان ناظر در سازمان ملل متحد حضور دارد. مجمع عمومی سازمان ملل تاکنون طی چندین قطعنامه خواستار گسترش مناسبات و تبادل نظر و اطلاعات بین کمیته و سازمان ملل شده است.

موضوعات مورد بررسی کمیته

موضوعاتی که تاکنون به نحوی از انحاء در دستور کار کمیته قرار گرفته‌اند و در مراحل مختلفی از بررسی هستند و یا مطالعه بر روی آنها متوقف شده است، به این شرح‌اند:

سالهای بعد از انقلاب اسلامی، هیئتهایی در سطوح مختلف در جلسات سالانه حضور داشته‌اند.^{۵*}

۲۴. میزان صید مجاز کشورهای بدون ساحل در منطقه انحصاری اقتصادی:

۲۵. اخراج فلسطینی‌ها از سرزمینهای اشغالی.^{۶*}

پیوست ۱: دول عضو

۱. بنگلادش	عضویت ایران
۲. قبرس	عضویت ایران در کمیته حقوقی مشورتی
۳. مصر	آسیایی و آفریقایی در سال ۱۳۴۷ عنوان شد و پس از انجام بررسی‌های لازم، لایحه‌ای در این مورد تهیه شد. در گزارش توجیهی لایحه قانونی عضویت ایران در کمیته گفته شده است: «با توجه به همبستگی عمیق مسائل دول آسیایی و آفریقایی و با توجه به اینکه کمیته موفق به انجام اقداماتی در زمینه حفظ حقوق کشورهای آسیایی و آفریقایی شده است و نظر به روابط نزدیک کمیته با سازمان ملل متحد و ارکان آن و به منظور آنکه بتوان در مجمع کشورهای آسیایی و آفریقایی مقام شایسته‌ای احراز نمود، دولت ایران تمایل به عضویت در کمیته دارد.»
۴. گامبیا	با تصویب این لایحه، ایران در ۴ آذر ۱۳۴۹ (۲۵ نوامبر سال ۱۹۷۰) به عضویت کمیته درآمد و نمایندگان ایران برای اولین بار در اجلاس دوازدهم آن، که در ژانویه ۱۹۷۱ در کلمبو (پایتخت سریلانکا) تشکیل گردید، حضور یافتند.
۵. غنا	هیئتهای نمایندگی ایران در کلیه جلسات سالانه کمیته شرکت کرده‌اند. در عرض
۶. هند	
۷. اندونزی	
۸. جمهوری اسلامی ایران	
۹. عراق	
۱۰. اردن	
۱۱. ژاپن	
۱۲. کنیا	
۱۳. جمهوری دموکراتیک کره	
۱۴. کویت	
۱۵. لیبی	
۱۶. مالزی	
۱۷. موریس	
۱۸. مغولستان	
۱۹. نپال	
۲۰. نیجریه	
۲۱. عمان	
۲۲. پاکستان	
۲۳. فیلیپین	

۵. این موضوع در اجلاس سنگاپور به درخواست هیئت نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در دستور کار کمیته قرار گرفت.

۶. در حال حاضر آقای مصطفی فروتن از ایران معاون دبیرکل کمیته است. این سمت را پیشتر مرحوم دکتر مصطفی رنجبران برعهده داشت.

۱۹۶۲	۵. رانگون	۲۴. قطر
۱۹۶۴	۶. قاهره	۲۵. سنگال
۱۹۶۵	۷. بغداد	۲۶. سیرالئون
۱۹۶۶	۸. بانکوک	۲۷. سنگاپور
۱۹۶۷	۹. دهلی نو	۲۸. سومالی
۱۹۶۹	۱۰. کراچی	۲۹. سریلانکا
۱۹۷۰	۱۱. اکرا (غنا)	۳۰. سوریه
۱۹۷۱	۱۲. کلمبو	۳۱. تانزانیا
۱۹۷۳	۱۳. لاگوس	۳۲. تایلند
۱۹۷۳	۱۴. دهلی نو	۳۳. ترکیه
۱۹۷۴	۱۵. توکیو	۳۴. اوگاندا
۱۹۷۵	۱۶. تهران	۳۵. امارات متحد عرب
۱۹۷۶	۱۷. کوالالامپور	۳۶. جمهوری عربی یمن
۱۹۷۷	۱۸. بغداد	۳۷. عربستان سعودی (عضو وابسته)
۱۹۷۸	۱۹. دوحه	۳۸. بتسوانا (عضو وابسته)
۱۹۷۹	۲۰. سئول	۳۹. چین
۱۹۸۰	۲۱. جا کارتا	۴۰. سودان
۱۹۸۱	۲۲. کلمبو	
۱۹۸۳	۲۳. توکیو	پیوست ۲: تاریخ و محل جلسات سالانه
۱۹۸۵	۲۴. کاتماندو	۱۹۵۷
۱۹۸۶	۲۵. آروشا	۱۹۵۸
۱۹۸۷	۲۶. بانکوک	۱۹۶۰
۱۹۸۸	۲۷. سنگاپور	۱۹۶۱
		۱. دهلی نو
		۲. قاهره
		۳. کلمبو
		۴. توکیو

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی